

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 1(091)(100)«04/17»

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2025/4.17>**Ворон О.П.**

Рівненський державний гуманітарний університет

Ворон О.П.

Рівненський державний гуманітарний університет

Мельничук Ю.І.

Національний університет водного господарства та природокористування

КОНЦЕПТ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ У СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ ТА РАННЬОМОДЕРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито еволюцію приватного життя у середньовічному та ранньомодерному суспільстві крізь призму історико-філософського аналізу. Авторами з'ясовано соціально-культурні, політичні та релігійні чинники, що впливали на цей процес. Особлива увага приділяється тому, як трансформувались уявлення про межу між особистим і публічним упродовж зазначеного періоду. Підкреслено, що у Середньовіччі приватне життя було строго контрольоване практично на всіх рівнях, натомість перехід до ранньомодерної доби сприяв поступовій індивідуалізації людини та переосмисленню приватності. Доведено, що філософські течії раннього модерну, зокрема гуманізм і протестантська етика, сприяли формуванню нових уявлень про особисту відповідальність, інтимність. Автори водночас вказують на посилення державного контролю та дисциплінарних практик, які сприяли становленню приватного життя через складну взаємодію автономії та нагляду.

Результати дослідження свідчать про те, що приватність у зазначені періоди не була універсальною чи статичною категорією. Вона постає як динамічний історичний конструкт, що формувався під впливом багатьох культурних і філософських факторів. Таким чином, еволюція концепту приватного життя демонструє складний процес взаємодії релігійних, соціальних та філософських чинників. Від майже цілковитої відсутності приватності у середньовічному суспільстві до її утвердження як базової цінності у ранньомодерну добу. Розуміння цих змін дозволяє критично осмислити сучасні дискусії про межі приватності, свободу особи та її відносини з суспільством. Дослідження історико-філософських уявлень про приватне життя у середньовічному та ранньомодерному суспільстві дає змогу побачити, як поступово формується сучасне розуміння приватності, індивідуальності та особистої автономії.

Ключові слова: приватність, середньовіччя, ранньомодерна доба, історія повсякденності, ментальність, соціальна філософія.

Постановка проблеми. Поняття приватного життя є одним із ключових концептів історико-філософських студій. Його вивчення дозволяє простежити ті трансформації, що мали місце у середньовічному та ранньомодерному суспільствах, зокрема на ментальному рівні. Слід зауважити і

те, що така категорія, як «приватність» не мала на цьому етапі історичного розвитку чітко окресленого визначення. Її формування відбулось під впливом комплексу чинників, зокрема, релігійних, демографічних, соціальних норм. Актуальність обраної теми дослідження зумовлена передусім

необхідністю комплексного осмислення витоків європейської приватності, зокрема розумінням того як саме релігійні, правові та культурні норми визначали межі індивідуального в середні віки та ранній модерний період.

Окрім того, вивчення проблеми приватного життя дозволить виявити механізми його формування, сприятиме глибшому розумінню сутності концепту приватного життя не лише у середньовічному та ранньомодерному суспільстві, але й на інших етапах історичного розвитку. У цьому контексті історико-філософське дослідження приватного життя стає цінним інструментом для аналізу взаємодії цивілізацій, культурних трансформацій і становлення сучасного світу. Так, на початку ХХ ст. окремі народи Азії та Африки зуміли поєднати у своїй культурі, традиційне для них уявлення про особисте життя із західними інституційними моделями, тоді як в інших – процеси модернізації викликали реакцію захисту традиційних норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для концептуального розуміння приватної сфери важливими для нас є дослідження М. Фуко [14], Д. Гіс та Ф. Гіса [3], Н. Еліаса [6, 19], Ф. Ар'єса [16], Н. Земон Девіс [25], Б. Розенвейн [23], Ж. Каміллері [10]. Згадані нами дослідники розглядають приватне життя як багатовимірний феномен, що включає просторові, емоційні, родинні та тілесні практики.

Серед українських науковців варто згадати праці публікацій О. Охріменка [12] та К. Дисі [5], яким вдалось проаналізувати приватне життя європейців доби Середньовіччя. Високо оцінюючи внесок згаданих вище авторів, зауважимо, що у вітчизняній історіографії проблема приватного життя середньовічної Західної Європи не знайшла належної уваги.

Постановка завдання. Мета статті полягає у здійсненні історико-філософської реконструкції приватного життя європейського суспільства у зазначений період, виявивши ключові чинники його формування та трансформації. Завданнями нашого дослідження є: порівняти особливості приватного життя у Середньовіччі та Ранньомодерній добі; з'ясувати роль Церкви, громади та держави у регуляції особистого.

Виклад основного матеріалу. Ставлення до приватного життя у Середньовіччі характеризувалось амбівалентністю. На відміну від Античності та Нового часу, інтимна складова приватного життя Середньовіччя не сприймалась і не кваліфікувалась як основний елемент життя індивіда в цілому. Це значимою мірою було пов'язане з

домінуванням релігійного світогляду. Християнство докладало максимум зусиль для того, щоб звести сексуальність винятково до продовження роду. Проблему сексуальності середньовіччі аполгети християнської віри, зокрема Павло, Ієронім та Августин, сприймали як своєрідну перешкоду для цілковитого зосередження на вищій меті – спасінні душі. Такі погляди були домінуючими для середньовічної культури, зокрема у межах європейської цивілізації.

Лише із середини ХІ ст. людина епохи Середньовіччя відкриває для себе кохання та сексуальність у тій формі, що є близькою та зрозумілою людині постмодерного суспільства. Для більшості європейців, світогляд яких формувався під впливом християнства, сексуальне життя ототожнювалось з чимось гріховним. Очевидним є і те, що основна мета шлюбу в такому суспільстві пов'язувалась з обов'язком продовження роду. Наприклад Августин Аврелій підкреслював, що будь-який фізичний контакт, навіть той, який спрямований на зачаття, залишається за своєю природою гріховним, оскільки пов'язаний із фізичним потягом [1, с. 114].

Статеве життя в освяченому церквою шлюбі, метою якого не було продовження роду, засуджувалось так само, як і позашлюбні чи дошлюбні статеві стосунки. Окрім того, легітимні контакти інтимного характеру мали бути якомога однотипними. Так, автори книг покаянь і теологи моралі вважали, що кожна сексуальна поза, окрім місіонерської, є гріховною й за це, відповідно, передбачалось покарання. Форму фізичного контакту, під час якого жінка домінувала над чоловіком, ототожнювали з практикою, що була прийнятною лише у будинках терпимості чи у зв'язках відьми з дияволом [9, с. 115].

Середньовічні медичні трактати містили також рекомендації для успішної реалізації подружньою парою репродуктивної функції, зокрема йшлося про необхідність утримуватись від надмірних проявів пристрасті. Разом із тим, теологи і моралісти закликали жінок не відмовляти чоловікам у близькості, щоб не спонукати їх до розпусти чи самозадоволення, яке вважалось тяжким гріхом, оскільки є «протиприродним задоволенням», що не передбачало продовження роду [17, с. 75].

Щодо емоційної складової шлюбу, то, на думку середньовічних отців церкви, вона відігравала другорядну роль. Пристрасть, переконували теологи, за своєю природою є гріховною, тому подружжя не повинно було палко закохуватись один в одного. Зокрема, відомий французький

медієвіст Філіпп Арьєс середньовічну родину характеризує як емоційно подавлену спільноту людей, якій непритаманні прояви сентиментальності як на рівні подружніх відносин, так і у площині відносин діти-батьки [16, с. 200].

Відповідно можна припускати, що справжнє щире та вишукане кохання з обожнюванням об'єкту закоханості в епоху Середньовіччя було швидше літературним феноменом, яке отримало назву куртуазне. Куртуазне кохання описувалось у середньовічних романах, оспівувалось трубадурами і мандрівними музикантами. А куртуазна література передусім була призначена для читання знаттю.

Термін «куртуазне кохання» використовувався у середньовічних літературних творах з такими формулюваннями, як «fine amor», тобто «витончене кохання» або «*bonne amor, vraie amor*» – прекрасне, справжнє кохання. Варто зазначити, що куртуазне кохання було своєрідною спробою змінити ставлення соціуму до кохання як такого та вплинути на релігійну мораль, що стримувала його прояви. Духовенство вважало, що любов – це небезпечне почуття, а пристрасть може стати причиною численних подружніх зрад. Натомість, подружжя зобов'язувалось зміцнювати взаємоповагу, зберігати розважливість та сором'язливість.

Так, християнський теолог Єронім Стридонський стверджував, що: «будь-яка любов до чужої дружини є ганебною, утім до своєї ж вона повинна бути поміркованою». При цьому додавав, що «найчастіше зраджує той, хто занадто пристрасно любить свою дружину» [12, с. 170]. Першими, хто спробував заперечити таку думку були лангедокські поети. У своїх віршах вони намагались переконати суспільство, що кохання – це не безумство та гріх, а навпаки – прояв мудрості та щире почуття. Трубадури XII–XIII ст. акцент робили на тому, що кохання – це почуття, яке дає людині енергію, робить її щасливою, доброю та покірною. Проте, варто зазначити, що трубадури мали на увазі платонічне кохання [4, с. 217]. Однак, історики Френсіс та Джозеф Гіс, навпаки, зазначають, що сімейне життя англійської та французької середньовічної родини не було позбавлене почуттів [3, с. 167].

Водночас, не варто нехтувати достатньо високим рівнем укладання шлюбів у середньовічних містах з корисливих мотивів. Мова йде передусім про одруження, наприклад, заради статків, поширеного серед міських жителів середньовічної Англії [12, с. 103].

Метафоричний опис кохання є ознакою, притаманною англійській літературі часів високого

середньовіччя. Так, у XIII ст. зафіксовані поетичні зізнання у коханні. Маємо на увазі міське фабліо «Пані Сіріц», де описується ідеальне кохання, якому притаманні душевні переживання, навіть попри відстань між закоханими [2, с. 100]. Про гармонію та взаєморозуміння між подружжям також йдеться у давньофранцузькій поезії «Про підступи шлюбу». Це власне ті особливі риси, що були запозичені міською культурою з аристократичної куртуазної літературної традиції.

Емоційність у приватному житті середньовічного соціуму була суворо кодифікована, а пристрасне кохання між подружжям чи навіть альтруїстична любов до власної дитини вважалась потенційним каталізатором неналежної поведінки. Заради об'єктивності, варто брати до уваги той факт, що гармонійні подружні взаємини значимою мірою залежали від економічних, соціальних і демографічних чинників. Промовистим є і те, що для західноєвропейського приватного життя характерним був високий показник шлюбів із значною віковою різницею подружжя. Однак, цей факт, певною мірою, компенсувався суспільною вимогою виважених стосунків у сфері почуттів.

Трапляються у тогочасних зразках художньої літератури й згадки про непорозуміння у сімейно-шлюбному житті. Наприклад, подружні зради як одне із «проклять» шлюбу, описані у фабліо «Про Лиса та Вовка», де герой, котрий потрапив до пастки, сприймає таку невдачу як певного роду відплату за подружню невірність [2, с. 98]. Це закладає основу суспільному усвідомленню цінності шлюбу та вірності у ньому, і не стільки через існуючу суспільну мораль, скільки через певні почуття між подружжям, зв'язок якого базується на взаємному коханні.

Інтимну складову сімейного життя, консервативного за своєю природою середньовічного суспільства, не демонстрували на загаль. Головна причина, швидше за все, у тому, що пікантні моменти сексуального життя висміювались, з метою їх викорінення через публічний осуд та неприйняття, як свого роду норму. Однак тогочасні писемні джерела свідчать про розмаїття сексуальних практик у середньовічних англійських та французьких міських сім'ях, прагнення до тілесного задоволення, розкутість та відвертість, що, у свою чергу, суперечить загальноприйнятим уявленням про цілковитий контроль церкви над інтимним життям католиків [12, с. 174].

Аналіз використаних нами джерел дозволяє також припустити, що сексуальне життя у середньовічних містах не було одноманітним, навпаки,

становило невід'ємну частину тілесних утіх. Наприклад, дослідники середньовічної демографії, вивчаючи повсякдення купецьких родин і селян, дійшли висновку, що упродовж Середньовіччя й Нового часу народжуваність штучно утримувалась на низькому рівні [5, с. 199].

Помітну роль у сімейно-шлюбних відносинах VIII–IX ст. відіграє Латинська церква. Постанови церковних соборів та королівські укази, що стосувались інституту сім'ї орієнтувались на принципи, розроблені християнськими теологами, зокрема Аврелієм Августиним. Шлюб починає розглядатись як таїнство, через яке на наречених сходиться Божа благодать. З цього часу обов'язковою умовою шлюбу стає моногамність та нерозривність, за винятком чітко прописаних випадків. Зокрема шлюбний союз мав базуватись на основі взаємної згоди та відсутності родинних, кровних та духовних зв'язків [10, с. 7].

Християнська церква у Середньовіччі була представлена на всіх етапах легітимізації шлюбу: під час домовленості між батьками або родичами наречених, під час заручин та вінчання, яке і вважалось офіційним укладенням шлюбу. На духовенство покладалось обов'язок стежити за дотриманням подружньої вірності. Наприклад, було заборонено одруженим чоловікам відвідувати будинки терпимості та мати позашлюбні стосунки. У VIII ст. на теренах Західної Європи вперше було заборонено розлучення, а духовенство отримало право перевіряти майбутнє подружжя на ступінь кровних зв'язків. Незважаючи на заборону розлучення, воно могло допускатись у тих випадках, коли упродовж тривалого спільного проживання у подружньої пари не було дітей або шлюб був укладений з порушенням церковних канонів. Прикладом розлучення осіб із знатних родів є розірвання шлюбу між Елеонорою Аквітанською та Людовиком VII. Офіційною причиною розлучення стала відсутність спадкоємця чоловічої статі, що було вкрай важливим для королівського роду. Проте, церквою прийнято було рішення, за підставу для розірвання шлюбу вважати кровну спорідненість подружжя. Водночас маємо приклад Філіпа II Августа, якому не вдалось отримати дозвіл на розлучення із Інгеборгою Данською, використовуючи аналогічну причину [4, с. 248].

На початку IX ст. упереджене ставлення до виявів сексуальності набуло загального характеру. Варто зазначити, що початково претензійне ставлення до особистого життя було притаманне чернецтву, згодом це перейняли клірики, ще пізніше через тематичні проповіді – миряни. Показовим є,

зокрема, приклад виняткової зовнішньої релігійності монарха Людовіка Благочестивого.

Доволі цікавим є також розуміння самого поняття «кохання» у середньовічному соціумі. Досить часто ранньосередньовічні писемні джерела слово «amor» не ототожнювали з сильним емоційним зв'язком між закоханими. Зазвичай поняття «кохання» використовувалось для означення сексуального потягу. Наприклад, Григорій Турський у своїй праці «Історії франків» розповідає про «закоханого» герцога. Утім, у даному контексті йшлося не про романтичну закоханість, а про фізичне бажання володіти дівчиною, причому проти її волі. Також він згадує про вестготську принцесу Галсвінту та її закоханого чоловіка Хільперіка I. Однак слово «любов», у даному контексті, стосується багатства, що і пояснює особливий інтересу зі сторони чоловіка [9, с. 116].

Наприкінці XI–XII ст. маємо конкретні приклади міжособистісних стосунків Сівілли Єрусалимської і Гі Лусиньянського, П'єра Абеляра і Елоїзи, Елеонори Аквітанської та Генріха II Плантагенета для яких кохання було важливим елементом стосунків. У цей час у Франції популярними стають віршовані любовні історії трубадурів, з'являються твори дидактичного характеру, присвячені інтимній сфері, наприклад, трактат «Про кохання» Андреуса Капеллана. Утім, вияв почуттів між закоханими – це не типове явище Середньовіччя. Неприхована любов у цей період була можливою лише при монастирі чи королівському дворі. Відповідно любов проявлялась у двох формах: містична любов, тобто любов до Ісуса Христа, і земне кохання між чоловіком та жінкою.

У XV–XVI ст. ставлення до тілесності залишається двояким. З одного боку, з раннього Середньовіччя була успадкована традиція сприйняття тіла як чогось тимчасового, небезпечного. З іншого боку, власне у Ранньомодерний час відбувається своєрідна реабілітація тілесної краси. Значну роль у цьому відіграв, зокрема, неоплатонізм, якому було притаманне виправдання земного кохання і краси. Починаючи з XVI ст. відбуваються істотні зрушення у ставленні до сексуальності, зокрема це проявлялось у толерантнішому сприйнятті дошлюбних чи позашлюбних статевих взаємин. Ренесанс відновив у своїх правах чуттєве кохання. На другий план відійшли аскетизм, цілібат, цнотливість. Формувались різні підходи, навіть протилежні, до розуміння закоханості як такої. Так, В. Шекспір порівнює кохання із гарячкою, яка є проявом хвороби, Аріост почуття закоханої людини ототожнює із станом, схожим на божевілля [9, с. 121].

Визначальною ознакою Ранньомодерного часу стає любов до усього пікантного, що ототожнювалось передусім з оголеним жіночим, а не чоловічим тілом. Це, зокрема, пов'язане з поширенням нової концепції сприйняття сексуальності, згідно якої чоловік може задовольнити жінку не роздягаючись. Відповідно йому не обов'язково мати атлетичну будову тіла чи бути зовні привабливим, бо це, як вважалося, не впливає на якість задоволення. Натомість на жінку покладалася обов'язок спонукати до фантазій [21, с. 85].

У XVI ст., насамперед, через поширення у Західній Європі ідей реформації змінюється ставлення до виявів сексуальності. Приміром, якщо у часи раннього середньовіччя такі явища як конкубінат сприймалися як щось звичне, то у Ранньомодерний період сексуальність толерується винятково у межах однієї родини. У цей час усі вияви сексуальності намагались контролювати чи принаймні пильнувати. Починаючи з XVI ст. ведеться планомірна війна проти оголеності й позашлюбних стосунків, порівняно із Середньовіччям, котрому передусім була характерна промоція відмови від задоволень і продовження роду заради збереження чистоти [21, с. 123].

Варто звернути увагу на те, що нові елементи соціальної моралі стосувались передусім жінок. Значимою мірою, це було пов'язано із ставленням теологів до природи жінки, яка вважалася, за певних обставин, знаряддям диявола, за допомогою якого той губить чоловіків.

У середині XVI ст. у європейському соціумі формуються негативні асоціації і взаємозалежність між хворобою, сексом, жінками й гріхом, тоді як у ранньому Середньовіччі, діяльність закладів терпимості толерувалася через переконання у тому, що в такий спосіб можна було зменшити кількість шлюбних зрад, стримати сексуальну агресивність неодружених чоловіків чи їх схильність до гомосексуалізму [24, с. 99]. Показовою у цьому аспекті приватного життя є, зокрема, позиція протестантів, які не розділяли переконань католиків з того приводу, що людина може легально задовольняти свої тілесні пристрасті винятково в межах сім'ї.

Реформації приписують також характер сексуальної революції, котра сприяє поширенню нової моралі. Мартін Лютер, як і ренесансна література, вбачав у коханні природну силу, яка потрібна більше за їжу і пиття. Кохання не є «свавіллям», тобто тим, що залежить винятково від людини. Німецький реформатор оголосив шлюб загальною формою життя майже всіх людей, найморальнішим «станом». За його концепцією, власне у

шлюбі одночасно поєднані задоволення і душевне кохання [11, с. 202].

Ця концепція, попри те, що жоден з її елементів не був новим, сприймалася як доволі суперечлива і дискусійна для того часу, оскільки була антитезою старим ранньохристиянським церковним поглядам. Раптом шлюб почали вважати ціннішим, аніж аскетизм, цілібат чи незайманість. Змінилось ставлення до вагітності незаміжньої жінки, яка перестала сприйматись як гріх. Однак незмінним у концепції Мартіна Лютера залишалось положення про те, що «виконання подружнього обов'язку, навіть у тому випадку, коли його метою є продовження роду, не минає без гріха» [11, с. 176]. Цієї апорії, що сформувалась на ґрунті латинського віровчення, протестантизм не зміг подолати.

У ранньомодерний період набуває поширення практика легітимізації, передусім в очах общини, дошлюбних зв'язків. Про це свідчить, зокрема виразна тенденція укладання пізніх шлюбів, зменшення кількості позашлюбних дітей, що складало лише 3%. Такі зміни призвели до масової інтерналізації та сексуальної стриманості. Окремі вчені навіть говорять про зміну самої парадигми сексуальних стосунків. Винятково легітимними залишаються сексуальні стосунки в шлюбі. Однак навіть у шлюбі частота статевих актів допускалась настільки, наскільки це було необхідно для забезпечення продовження роду. Позашлюбні зв'язки вважали тяжким гріхом. Парадоксально, але палке кохання між чоловіком і дружиною також часто сприймалося як гріх, а дружину, котру пристрасно бажав її чоловік, прирівнювали до коханки [5, с. 90]. Нелегітимність дошлюбних чи позашлюбних статевих взаємин обумовлена тим, що вони порушували три базові принципи: продовження роду, дотримання «законів природи» і освячення шлюбу церквою.

Доволі відчутний акцент у приватному житті раннього Нового часу робився на понятті «честь», яка передусім ототожнювалась із жінкою, що пояснюється законністю народжених спадкоємців. Дружина сприймалася як сексуальна власність чоловіка, і відповідно ціна цієї власності падала тоді, коли нею володів ще хтось. Окрім того, втрата честі одруженою жінкою позначалась й на честі її чоловіка. Утім, серед аристократів ці стандарти, за певних обставин, могли бути умовними. Зокрема мали місце випадки, коли поступливість дружини сприяла кар'єрному росту чоловіка [5, с. 91]. Однак протестантська частина європейського суспільства, навпаки, вимагала як

від жінок, так і від чоловіків дотримання однакових стандартів честі. Згодом переконання щодо цього як протестантських реформаторів, так і католицьких були аналогічні.

Висновки. Дослідження історико-філософських уявлень про приватне життя у середньовічному та ранньомодерному суспільстві дає змогу побачити, як поступово формується сучасне розуміння приватності, індивідуальності та особистої автономії. Для середньовічної ментальності базовим було сприйняття сексуальності як цілковито негативного і гріховного явища, пов'язаного із первородним гріхом. Реформаторський рух лише посилював упереджене ставлення до будь-яких виявів сексуальності. Водночас перехід до ранньомодерного періоду супроводжувався появою нових філософських

і соціокультурних підстав для осмислення приватного як окремої сфери людського буття. Дослідники-медієвісти виокремлюють два види сексуальності: дозволена, що виявлялась у межах сім'ї і була спрямована на продовження роду, і заборонена, котра підпорядковувалась винятково пристрастям, чуттєвості та тілесним задоволенням.

Окрім того, саме європейська модель формування приватності, зокрема посилення ролі індивіда, зростання значення інтимного та сімейного, була експортована до інших регіонів світу. Так, з початком колоніальної експансії та модернізаційних процесів у XIX–XX ст. європейська концепція приватності стала проникати в культурні моделі народів Азії й Африки, яким, разом з тим, вдалось зберегти свої унікальні особливості.

Список літератури:

1. Августин Блаженний Сповідь. Львів : Свічадо, 2021.
2. Англійські фабліо XIII ст. Оповідання у віршах. Пер. з англ. К.: Український письменник, 2013.
3. Гіс Д. Гіс Ф. Життя у середньовічному місті. Пер. укр. А. Щеникова-Архарова, О. Гаврикова. К.: MagicBook, 2023.
4. Делендр Ж. С. Культурна історія сім'ї. Пер. з франц. І. Шевченко, О. Шевченко. Київ : Либідь, 1998.
5. Діса К. Історія повсякденного життя в ранньомодерній Європі. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2014.
6. Еліас Н. Процес цивілізації: Соціогенетичні і психогенетичні дослідження. Пер. з нім. О. Логвиненко. К.: Альтернативи, 2003.
7. Зайбт Ф. Блиск і вбогість Середньовіччя. Історія з початком і кінцем. Львів: В-цтво Українського Католицького у-ту, 2009.
8. Історія європейської цивілізації. Епоха Відродження. Історія. Філософія. Наука і техніка / за ред. Умберто Еко. Харків, 2020.
9. Історія європейської ментальності / за ред. П. Дінцельбахера. Пер. з нім. В. Кам'янець. Львів : Літопис, 2004.
10. Каміллері Ж.-М. Повсякденне життя у Середньовіччі. Основи європейського феодального ладу. Пер. з англ. Лондон, 2010.
11. Лютер М. Вибрані твори. Пер. з нім. К., 1997.
12. Охрімченко О. Повсякденне життя міст Англії XI–XIII ст. К.: Пенмен, 2019.
13. Ружмон Д. Любов і західна культур. Пер. з франц. Я. Тарасюк. Львів: Літопис, 2000.
14. Фуко М. Історія сексуальності. Т.2: Інструмент насолоди. Пер. з франц. Х.: ОКО, 1999.
15. Abelard P., Heloise. The Letters of Abelard and Heloise. New York: Penguin, 2003.
16. Ariès Ph., Duby G. A History of Private Life. Vols. Cambridge: Harvard University Press, 1991.
17. Cavallo S. Cerutti S. Female Honor and the Social Control of Reproduction in Piedmont between 1600 and 1800. *Sex and Gender in Historical Perspective*. 1990. P. 73–103.
18. Corbin A., Courtine J.-J., Vigarello G. Histoire des sensibilités. Paris: Seuil, 2016.
19. Elias N. The Civilizing Process. Oxford: Blackwell, 2000.
20. Geremek B. The Margins of Society in Late Medieval Europe. Cambridge: CUP, 1991.
21. Greco S. The Body, Appearance and Sexuality. A History of Women in the West / ed. N. Z. Davis, A. Farge. Cambridge, Mass, 1993.
22. Montaigne M. Essais. Paris: Livre de Poche, 2009.
23. Rosenwein B. Emotional Communities in the Early Middle Ages. Ithaca: Cornell University Press, 2006.
24. Western Sexuality. Practice and Precept in Past and Present Times / ed. Ph. Ariès, A. Bejin. Oxford, 1987.
25. Zemon Davis N. Society and Culture in Early Modern France. John Wiley and Sons Ltd. 1988.

Voron O.P., Voron O.P., Melnychuk J.I. THE CONCEPT OF PRIVATE LIFE IN MEDIEVAL AND EARLY MODERN SOCIETY: A HISTORICAL-PHILOSOPHICAL ASPECT

The article reveals the evolution of private life in medieval and early modern society through the lens of historical-philosophical analysis. The authors identify the socio-cultural, political, and religious factors that influenced this process. Particular attention is given to how ideas about the boundary between the personal and the public transformed over the period in question. It is emphasized that in the Middle Ages private life was strictly controlled at almost all levels, whereas the transition to the early modern era contributed to the gradual individualization of the person and the rethinking of privacy. It is demonstrated that the philosophical currents of the early modern period, including humanism and Protestant ethics, promoted the formation of new notions of personal responsibility and intimacy. At the same time, the authors point to the strengthening of state control and disciplinary practices, which contributed to the formation of private life through a complex interplay of autonomy and supervision.

The results of the study indicate that privacy in these periods was neither a universal nor a static category. It appears as a dynamic historical construct shaped by numerous cultural and philosophical factors. Thus, the evolution of the concept of private life illustrates a complex process of interaction between religious, social, and philosophical factors from the near absence of privacy in medieval society to its establishment as a fundamental value in the early modern age. Understanding these changes allows for a critical reflection on contemporary debates about the boundaries of privacy, personal freedom, and the individual's relationship with society. The study of historical-philosophical ideas about private life in medieval and early modern society makes it possible to see how modern understandings of privacy, individuality, and personal autonomy gradually emerged.

Key words: *privacy, Middle Ages, early modern period, history of everyday life, mentality, social philosophy.*

Дата надходження статті: 23.11.2025

Дата прийняття статті: 12.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025